

Antoine de Saint-Exupéry
CITADELA

prevedla Špela Žakelj

Beseda urednikov

Prve strani tega dela so bile napisane leta 1936. Začenjajo se tako: »Bil sem berberski gospodar na poti domov. Spremljal sem striženje tisočerih ovac iz moje dežele. Tukajšnje ovce nimajo zvoncev, ki bi z gričevnatih pobočij pošiljali svoj blagoslov vse do zvezd. Slišati so kot zvok tekoče vode in nas, izmučene od žeje, ta glasba pomirja ...« Pripovedni okvir je ostal enak, čeprav ton ne ohranja povsem enake razdalje.

Drieu la Rochelle in Crémieux, ki jima je Saint-Exupéry prebral prve strani, sta bila zadržana. Zanju je bil Saint-Exupéry pesnik dejanj, odločen pisatelj, od katerega so bralci pričakovali nove doživljajske zgodbe. Kritika sta podvomila o Saint-Exupéryjevi skromnosti. Njuna kritika ga je zelo potrla in spraševal se je, ali ni morda zataval na pot, ki mu ne ustreza, njemu, ki ga je zanimalo samo notranje doživljanje.

Spomin na bivanje v Sahari je buril njegove misli in ga spodbudil, da je za kraj svojega premišljevanja izbral prav puščavo.

Če pretehtamo Saint-Exupéryjevo delo v celoti, nas preseneti vztrajno prehajanje od romaneskne oblike Južne pošte (Courrier Sud) do preproste oblike Citadele. Avtorjeva moralna drža, ki počasi vdira v njegova dela, iz njih izganja vsakršen estetski učinek. Literarne osebe kljub temu ostajajo. Saint-Exupéry priznava neizogibnost parabole, vendar le, dokler je ta pojem povezan z Novo zavezo – gre za neposredno parabolo brez razkola med podobo in njenim poimenovanjem.

Njegov etični nazor ni nikoli breztelesen, vedno ga najdemo v že oblikovanem »govoru«. Nikoli ne dvomi o

potrebnosti sveta, ki je oblikoval takega človeka. Človeka, odgovornega za druge, ki so del tega sveta. Če torej stremi k neodvisnosti duha, ne dopušča človeka, neodgovornega do svoje skupnosti:

»... Ti namreč želiš trdno stati, primerno obtežen s pravicami in z dolžnostmi ter odgovoren, vendar v življenju ne sprejemaš službe človeka, tako kot na gradbišču sprejmeš službo zidarja, ki dela za gospodarja sužnjev. Torej si prazen, če postaneš odpadnik.«

Saint-Exupéry je v iskanju razmer za življenje, polno gorečnosti, raziskoval bistvene ravni, ki posameznika povezujejo z Bogom: družino, dom, poklic, človeško skupnost ter njihovo naporno transcendenco in veličino, ki jih presemeta. »Človek želi osmisliti svoje bivanje.« Toda kaj predlaga človeku, da bi osmislil svoje bivanje? Ponuja zgolj transcendenčno gibanje človeka k Bogu, ne oziraje se na nespremenljivost lastnine in čutnega užitka. Svojo misel je Saint-Exupéry oblikoval že v Nočnem letu (Vol de Nuit): »... izmenjati svoje minljivo telo ...« V Citadeli jo ponovi: »Kaj te tako osrečuje, čevljar? Toda nisem prislubnil njegovemu odgovoru, vedoč, da bi se zmotil in mi govoril o zasluženem denarju, težko pričakovanem obroku ali počitku. Ne zavedajoč se, da bi bil srečen, če bi se spremenil v zlate natikače.« Ta podoba razdajanja se nenehno ponavlja: »Tako so vse svoje življenje delali za nekoristno bogastvo, v celoti so se razdali za nespremenljivo okrasje ...«

S tem pojmovanjem Saint-Exupéry obsoja vsakršen sistem, katerega edini cilj je gmotno blagostanje.

Njegov humanizem je političnim in družbenim akterjem nasprotnih strani omogočal, da so se nanj sklicevali v svojih polemikah ali ga navajali v doktorskih disertacijah.

Odslej takšni miselni približki ne bodo več mogoči. V Citadeli Saint-Exupéry neumorno povzema svoje teme, kakor da bi se bal, da bi v interpretaciji njegovih prepričanj ostala kakšna nejasnost. Svoj nazor poskuša predstaviti tako, da ga »potrjuje« s toliko primeri, kot jih le lahko najde. Navedek bi seveda lahko zlorabili tako, da bi ga iztrgali iz konteksta in mahali z njim kot s parolo, toda Saint-Exupéry je izčrpno pojasnil vsa svoja prepričanja, zato si njegovih navedkov za potrjevanje kakšnega političnega ali moralnega postulata ni več mogoče izposojati z enako lahkoto.

Posthumno delo, ki ga je zapustil Saint-Exupéry, je ostalo v stanju, ki ga je sam imenoval »neobdelano«. Tistim, ki so ga spraševali, kdaj bo delo objavljeno, je v smehu odgovarjal: »Nikoli ga ne bom dokončal ... to je moje posthumno delo!«

Decembra 1940, ob odhodu v ZDA, je Saint-Exupéry vzela s sabo tipkopise in rokopise, ki so obsegali približno petnajst poglavij tega dela. Nekatera od njih so imela skoraj dokončno obliko, zlasti poglavja »Palača mojega očeta«, »Mučenica« in »Ženske«, vendar še niso imela didaktične moči poglavij, ki so sledila. Zasnovana so bila v obdobju brezskrbnosti, v katerem manj opazni duhovni nemir avtorja ni tako besno gnal v potrebo po izražanju moralnih prepričanj.

Vojna in poraz, ki ju je doživel, razdelitev njegovih rojakov in dogodki, ki jim je bil priča v ZDA, so spremenili tok njegovih razmišljanj in njegovo etiko usmerili v družbeni ustroj.

Na začetku leta 1941 je Saint-Exupéry zapustil New York in odšel v Kalifornijo na zdravljenje. Med okrevanjem je delal zapiske in oblikoval zgradbo Citadele.

Ob vrnitvi v New York je napisal prvi del Bojnega pilota (Pilote de guerre), pripoved o spominih na misijo v Arrasu, nato pa je prekinil s pisanjem.

V času, ko je gverilski duh ideje obračal na glavo, ko je večina zahtevala slogane in bojne krike, je Saint-Exupéry želel jasno in razumljivo predstaviti prepričanja, ki so vodila njegova dejanja in njegovo misel.

»Credo«, ki tvori konec Bojnega pilota, označuje prehod od njegovega prejšnjega sloga k temu, ki mu je bil odtlej najbližji, k slogu posthumnega dela.

Pri nekaterih Francozih je naletel na nerazumevanje in obrekovanje, kar je leta njegovega umika spremenilo v najtežja leta njegovega življenja.

Saint-Exupéry brez grenkobe in jeze predstavi svoj položaj: »Ta pevec, obtožen, da poje brez posluha, ker je v razpadajočem imperiju pel ganljivo in tako slavil mrtvega Boga ...« Nikoli ni rekel ničesar čez svoje sovražnike, ampak je govoril o berberskih beguncih: »Vedno so nadzorovali drug drugega kot psi, ki se vrtijo okrog korita,« in o sebi: »Stoječ nad lažnimi spori v svojem nepovratnem izgnanstvu nisem ne za ene ne za druge. Niti za druge proti prvim, ampak sem nad klani, strankami, frakcijami, boreč se za drevo sólo proti delom drevesa in za dele drevesa, v imenu drevesa, kdo mi bo nasprotoval?«

Čprav se Citadela bralca ne dotakne z zaupnim tonom Malega princa (Petit Prince), ki razkriva tankočutnost Saint-Exupéryjeve duše, to delo kljub svoji obliki ni nič manj oddaljeno od pisatelja, in kdorkoli bi od blizu spremljal Saint-Exupéryjevo življenje, bi na teh straneh znova odkrival dogodke, vzpone in padce njegovega življenja.

Enotnost Citadele ustvarja glas osrednje osebe, ki se izraža v njej. Ta gospodar se ob svojem očetu s prvimi, še mladostnimi napevi uči ravnanja z ljudmi. Ponižno

poslušča in se uči od tistega, ki mu bo zapustil vladavino. Ko sam postane vrhovni vladar, opazuje, kaj veseli ali žalosti njegovo ljudstvo, kaj krepi ali razdira njegovo kraljestvo.

Ton ohranja kontinuiteto dela veliko bolj kot povezanost dogajanja. Nekateri prav temu besedilu očitajo obliko, ki bi jo sicer lahko označili za biblično. Toda zato še ne moremo sklepati, da so na Saint-Exupéryja vplivala orientalska dela. K temu slogu ga je vodila naravna pobuda njegovega srca. V trenutkih vznesenosti se je nagibal k izražanju v obliki lirskega recitala, ob pojasnjevanju svojih priljubljenih pojmov (na primer ohranjanja kakovosti), pa se je v skladu s temo oddaljil od vladarja Citadele, ki razmišlja o svojem ljudstvu.

To delo, ki je »vsota« *Saint-Exupéryjevih del in zbiraj njegova razmišljanja skozi več let, nam je avtor zapustil v obliki nepopolnih in v večini primerov neberljivih osnutkov, ki jih sestavlja devetsto petinosemdeset tipkanih strani. Saint-Exupéry je delal dolgo v noč in preden se je odpravil spat, je v diktafon narekoval, kar je tistega večera napisal. Zjutraj je po posnetke prišla tajnica, ki je kar se da natančno natipkala, kar je slišala. Toda od teh devetsto petinosemdesetih strani jih je Saint-Exupéry prebral le peščico. Menil je, da mora še veliko povedati, preden začne krajšati in popravljati. Besedilo ni zgoščeno, poleg tega pa je v njem veliko napak, ki so nastale zaradi nepravilnega zapisa: homonimov, napačnih besednih zvez itn. Bralec bo torej med branjem naletel tako na stavke nejasnega pomena kot tudi na poglavja, ki so zgolj različice iste teme. Menili smo, da namesto Saint-Exupéryja ne moremo izbrati poglavij ali popravljati pomena in sloga določenih stavkov.*

Saint-Exupéry se je v Severno Afriko vrnil marca 1943. Avgusta istega leta so ga premestili med rezerviste. Nemudoma si je začel prizadevati za to, da bi se vrnil med letalce, toda priložnost je dobil šele februarja 1944: ko je izvedel, da je v Neaplju general Eaker (ameriški general, ki je poveljeval zračnim silam v sredozemskem zračnem prostoru, kamor je spadal tudi oddelek 2/33), se je Saint-Exupéry na vsak način želel srečati z njim.

Po prijateljevi zaslugi se je z letališča Maison Blanche podal v Neapelj. Igral je na svojo zadnjo karto: storil bi vse, samo da se mu ne bi bilo treba vrniti v Alžirijo.

V Neaplju je pred generalovo sprejemnico potrpežljivo in vztrajno čakal na sprejem, kakor je znal le on, kadar si je česa močno želel. Poveljujoči je rade volje sprejel tega vražjega plešca s sivečimi lasmi na sencih, ki ga je kakor otrok prosil, naj mu pusti leteti.

Tako se je z ameriškim posredovanjem lahko vrnil v oddelek 2/33. General Eaker mu je odobril pet misij. Konec julija jih je opravil že osem, a se še ni nehal javljati za prostovoljca, kar je vznemirjalo njegove tovariše. Da bi mu preprečil letenje in ga s tem zaščitil, je poveljnik njegove enote z drugimi oficirji skoval načrt, po katerem naj bi Saint-Ex sodeloval pri skrivnem izkrcanju v južni Franciji. Priprave naj bi se začele 31. julija zvečer. Toda 31. julija zjutraj je Saint-Exupéry odletel na izvidniško misijo v okolico Grenobla in Annecyja, v bližino kraja, kjer je preživel svoje otroštvo. Tako trmasto je vztrajal, naj mu odobrijo to misijo ...

Odšel je povsem umirjen, z letalom pod nadzorom in v čudovitem vremenu. Prestregli niso nobenega sporočila, najverjetneje je hitro strmoglavil po nenadnem nemškem napadu. Toda bil je pripravljen in popolnoma miren:

»Naj prispevam svoj delež k Tvoji slavi in zaspim v globini tega puščavskega peska, kjer sem se izkazal.«

I

Prevečkrat sem že videl, kako se usmiljenje izgubi. Toda mi, ki vodimo ljudi, smo se naučili preučevanja njihovih src, da bi se posvečali samo temu, kar je vredno skrbi. Vendar to usmiljenje odrekam razkritim ranam, ki razjedajo ženska srca, pa tudi umirajočim in mrtvim. In vem, zakaj.

V določenem obdobju svoje mladosti sem pomiloval berače zaradi njihovih razjed. Zanje sem najemal zdravilce in jim kupoval balzame. Karavane so mi z nekega otoka vozile mazila z zlatom, ki so kožo prilepila nazaj na meso. Tako sem ravnal vse do dne, ko sem spoznal, da imajo berači svoj smrad za nekaj dragocenega, ko sem jih zalotil, da se drgnejo in natirajo z govnom kakor nekdo, ki gnoji zemljo, da bi od nje dobil škrlatni cvet.* Drug drugemu so s ponosom kazali svoje gnitje in se ponašali s številom prejetih ponudb, kajti tisti, ki jih je dobil največ, je samega sebe enačil z velikim svečenikom, ki predstavlja najlepšo podobo. V posvet z mojim zdravnikom so privolili zgolj zato, ker so upali, da ga bo presenetila kužnost ali velikost njihovih tvorov. In stresali so svoje štrclje, da bi imeli več prostora na svetu. Tako so skrb sprejemali kot znamenje spoštovanja, pustili so si umivati ude, ker jim je laskalo, toda takoj, ko so tegobe izginile, so ugotovili, da niso več pomembni, da na sebi ne gojijo več ničesar, kot da so nepotrebni, in da bodo zato najprej skušali obnoviti to razjedo, ki je živela zaradi njih. In ko so se spet dodobra zavili v svoje tegobe, so se nečimrni in ničevi z beraško skodelico

* Najverjetneje gre za žafran, dragoceno in cenjeno začimbo. – Op. prev.

v roki podali na pot karavan in v imenu svojega nečistega boga nadlegovali popotnike.

V določenem obdobju sem pomiloval tudi mrtve. Misleč, da ta, ki sem ga žrtvoval v puščavi, tone v brezupno samoto, še nisem spregledal, da umrli *nikoli* ne spoznajo samote. Nehal sem se ubadati z njihovo prezirljivo vzvišenostjo. Toda videl sem sebičneža ali skopuha, ki je ob zadnji uri prav tako glasno udrihal čez plenjenje, prosil, naj se ob njem zberejo bližnji iz njegove hiše in nato s prezirljivo pravičnostjo delil svoje bogastvo, kot bi otrokom dajal nepomembne igračke. Videl sem mevžastega ranjenca, ki je nekoč že v nezatni nevarnosti kričal na pomoč, ko pa je bil dokončno zlomljen, je zavračal vsakršno pomoč drugih, ker se je pokazalo, da bi ta pomoč njegove tovariše lahko spravila v nevarnost. Takšno odrekanje slavimo. Toda tudi v tem sem videl zgolj prikrito znamenje prezira. Poznal sem nekoga, ki je delil svojo čutaro, ko ga je sonce že izsušilo, ali svojo rezino kruha na vrhuncu lakote. In sicer predvsem zato, ker ni več poznal potrebe in je poln kraljevske nevednosti to kost v glodanje prepustil drugemu.

Videl sem ženske, ki so objokovale mrtve vojake. Toda mi sami smo jih preslepili! Videl si ponosno in množično vstopati preživele, ki so glasno razglašali svoje podvige in kot jamstvo za sprejeto tveganje prinašali smrt drugih, smrt, ki so jo imenovali grozljivo, kajti lahko bi doletela tudi njih. Tako je v mladosti tudi meni godilo, če mi je čelo obkrožal sij smrtnih udarcev, ki so jih prejeli drugi. Vračal sem se grozeč s svojimi mrtvimi tovariši in njihovo strašno brezupnostjo. Toda ta, ki ga je izbrala smrt, zaposlen z bljuvanjem lastne krvi ali zadrževanjem svojega drobovja, sam odkrije resnico – da namreč pred smrtjo ne občuti več groze. Svoje lastno telo vidi kot orodje, ki je

zdaj neuporabno, ki mu je nehalo služiti in ga bo zavrgel. Razparano telo, ki se kaže v svoji izrabljenosti. In če je to telo žejno, umirajoči v njem prepozna zgolj priložnost za žejo, ki bi se je bilo dobro osvoboditi. In nepotrebno postane vse njegovo bogastvo, ki je rabilo za krašenje, hranjenje in negovanje tega napol tujega mesa, ki je zgolj še služna lastnina kot osel, privezan na svoj kol.

Tedaj se začne tesnoba, kar je zgolj nihanje zavesti, ki jo polnijo in praznijo valovi spomina. Prihajajo in odhajajo kot plima in oseka, prinašajoč, tako kot so odnesli, vse obilje podob, vse lupine spomina, vse školjke vseh slišanih glasov. Dvigajo se, spet oblivajo alge srca in vse nežnosti znova oživijo. Toda enakonočje pripravlja svojo poslednjo oseko, srce se izprazni, plimovanje in njegovo obilje se vrneta k Bogu.

Seveda sem videl ljudi, ki so bežali pred smrtjo, s katero so se vnaprej soočili. Toda odprite oči, kajti še nikoli nisem videl, da bi se je bal nekdo, ki umira.

Zakaj bi jih torej pomiloval? Zakaj bi izgubljal čas z objokovanjem njihovega konca? Predobro sem spoznal popolnost mrtvih. Najlažje sem se soočil s smrtjo tiste ujetnice, s katero so popestrili moj šestnajsti rojstni dan in se je, že ko so mi jo pripeljali, ubadala s smrtjo, dihala je tako hitro in skrivala kašelj v platno kot gazela, ki se na koncu dirjanja že sili, vendar se za to ni zmenila, ker se je rada smehljala. Toda ta nasmeh je bil veter nad reko, stopinja sanj, sled laboda in z vsakim dnem je bil čistejši in dragocenejši in čedalje težje ga je bilo zadržati, vse dokler ni postal zgolj popolnoma jasna črta, ko je labod enkrat odletel.

In smrt mojega očeta. Mojega izpolnjenega očeta, ki je postal kamen. Pravijo, da so morilčevi lasje posiveli, ko je njegovo bodalo to minljivo telo napolnilo s takšno

veličino, namesto da bi ga izpraznilo. Zjutraj so odkrili morilca, skritega v kraljevi sobi, iz oči v oči z velikanskim granitnim sarkofagom in ne z žrtvijo, kako se klanja pred samo negibnostjo smrti.

Tako je morilec mojega očeta nenadoma poslal v večnost, in ko je izdihnil, za tri dni ni pustil dihati vsem drugim. Tako da so se jeziki razvezali in so se ramena zravnala šele potem, ko smo ga položili v zemljo. Toda on, ki ni vladal, temveč je tehtal in vtisnil svoj pečat, se nam je zdel tako pomemben, da smo, ko smo ga na pokajočih vrveh spuščali v jamo, verjeli, da ne pokopavamo trupla, temveč spravljamo bogastvo. Viseč je bil težak kot prva plošča v svetišču. In sploh ga nismo pokopali, temveč smo ga zapечатili v zemljo, ko je končno postal to, kar je, ta temelj.

On me je učil o smrti in me v mladosti prisilil, da sem ji gledal naravnost v obraz, kajti nikoli ni spustil pogleda. Moj oče je bil orlovske krvi.

16

17

Bilo je med prekletim letom, ki smo ga poimenovali Sončeva gostija, kajti sonce je tisto leto razširilo puščavo. Sijalo je na pesek med okostnjaki, posušenim grmičevjem, prosojnimi kožami mrtvih kuščarjev in šopi trav, spremenjenimi v žimo. To, zaradi česar so zrastle stebela rastlin, je požrlo lastne stvaritve in vladalo nad njihovimi razkropljenimi trupli kot otrok med igračami, ki jih je uničil.

Vodo je izsrkalo dokončno, vse do podzemnih zalog redkih vodnjakov. Puščavo je izsrkalo vse do pozlačenosti in postala je tako prazna, tako bela, da smo to pokrajino poimenovali Ogledalo. Ogledalo namreč ne vsebuje ničesar in podobe, s katerimi se napolni, niso niti pomembne niti trajne. Kajti ogledalo včasih opeče oči tako kot slano jezero.

Odhajajoči kamelarji so se ujeli v to past, ki jim nikoli ni prinesla nič dobrega, saj je sprva niso prepoznali, ker v ničemer ne izstopa, v njej pa kot senca na soncu vztraja privid njihove navzočnosti. Prilepljeni na to vabo svetlobe verjamejo, da hodijo, že izgubljeni v večnosti verjamejo, da živijo. Svojo karavano silijo naprej, tja, kjer noben trud ne zmaga nad mrtvilom prostranosti. Ko naletijo na neobstoječi vodnjak, se razveselijo svežine mraka, čeprav je ta zgolj nepotrební odlog. Morda se pritožujejo, o naivneži, nad počasnostjo noči, čeprav noči prehajajo čeznje kot utrip vek. In med seboj se zmerjajo zaradi nepomembnih krivic, ker ne vedo, da so njihove krivice že poravnane.

Misliš, da se tukajšnjim karavanam mudi? Naj preteče dvajset stoletij in pridi pogledat!

Tudi sam sem našel privide, ki jih je izpil pesek, zlite s časom in spremenjene v pesek, ko me je oče vzel v sedlo in odpeljal, da bi me poučil o smrti.

»Tukaj,« mi je rekel, »je bil vodnjak.«

Na dnu enega od navpičnih jaškov, ki se zaradi svoje globine ne zrcalijo, ni niti ene zvezde, celo blato se je strdilo in ujeta zvezda je ugasnila. Odsotnost ene zvezde pa je dovolj, da se karavana na svoji poti vda, kakor če bi padla v zasedo.

Okrog ozke odprtine so se kakor okrog pretrgane popkovine zaman gnetli ljudje in živali, da bi iz drobovja zemlje dobili vodo za svojo kri. Toda tudi najboljši orači, ki so v vrsti prišli vse do dna tega brezna, so zaman strgali trdo skorjo. Karavana, ki jo je na tla prikoval en sam prazen vodnjak, je kot žuželka, ki je živa nabodena in v smrtnem trepetu okrog sebe razprši svilo, pelod in zlato s svojih kril, že začenjala bledeti v negibnosti zlomljenih

vpreg, razkopane prtljage, raztresenih diamantov in težkih zlatih palic, ki so tonile v pesek.

Ko sem jo opazoval, je oče spregovoril:

»Veš, kakšne so videti poročne pojedine, ko jih gostje in zaljubljenca enkrat končajo. Jutro prikaže nered, ki so ga pustili za sabo. Razbite vaze, prevrnjene mize, ugasla žerjavica, vse nosi pečat okamnelega trušča. Toda z razbi-
ranjem teh znamenj se ne boš ničesar naučil o ljubezni,«
mi je rekel oče.

»Nepismeni, ki zgolj primerja in obrača strani v knjigi Preroka,« je nadaljeval, »ki se mudi pri naslikanih črkah ali pozlati iluminacij, zgreši bistvo, ki ni prazna stvar, tem-
več Božja modrost. Tudi bistvo sveče ni vosek, ki pusti sledi, temveč svetloba.«

A trepetal sem pred silovitim srečanjem z opustošeno planjavo, podobno mizam nekdanjih žrtvovanj, pred temi
obrisi Božjih obedov, zato mi je oče dejal:

»Bistvo je na površju nevidno.«

»Ne izgubljalj več časa s temi trupli. Tukaj ni nič dru-
gega kot vozovi, ki so za vedno obtičali zaradi napake
voznikov.«

Zakričal sem mu: »Iz česa pa naj se potem učim?«

In oče mi je odgovoril:

»Bistvo karavane odkriješ na njeni poti. Pozabi na pra-
zne besede in poglej: če ji pot prekrži brezna, gre okrog
brezna, če se ji na pot postavi skala, jo obide, če je pesek
premahak, poišče trši pesek drugje, vendar gre vedno v
isto smer. Če sol na solinah poka pod težo tovora, vidiš,
kako hitijo, svoje živali vlečejo iz blata in iščejo trdna tla,
toda kmalu se spet vrnejo na svojo pot, v svojo prvotno
smer. Če se žival zgrudi, se ustavijo, poberejo razbite za-
boje, natovorijo drugo žival, dobro zategnejo voz na

pretrgani vrvi in nadaljujejo po isti poti. Včasih umre tisti, ki je vodil karavano. Obkrožijo ga. Ga zakopljejo v pesek. Razpravljajo. Nato na položaj vodilnega postavijo nekoga drugega in se znova usmerijo proti isti zvezdi. Tako karavana vedno hodi v smeri, ki jo obvladuje, je kot težak kamen na nevidni strmini.«

Nekoč so mestni sodniki ukazali, da se mora mlada ženska, ki je storila neki zločin, na soncu znebiti svoje nežne kože, in so jo preprosto privezali na kol v puščavi.

»Naučil te bom,« mi je rekel oče, »česa si želijo ljudje.«
In spet me je odpeljal.

Ko sva prispela, je minil že ves dan in sonce je izpilo njeno toplo kri, njeno slino in znoj izpod njenih pazduh. Izpilo je svetlo vodo iz njenih oči. Padla je noč s svojim kratkotrajnim usmiljenjem, ko sva z očetom prispela na rob prepovedane planjave, kjer je, naslonjena na skalo, bela in gola, krhkejša od bilke, ki živi od rose, vendar je zdaj odrezana od bogatih zalog vode, ki se v zemlji spreminijo v globoko tišino, vila svoje roke kot vinska vitica in klicala Božje usmiljenje.

»Poslušaj zdaj,« mi je rekel oče. »Odkrila je bistvo ...«
Toda bil sem še otrok in bal sem se:

»Mogoče trpi,« sem mu odgovoril, »in mogoče jo je tudi strah ...«

»Presegla je,« mi je rekel oče, »trpljenje in strah, ki sta hlevski bolezni, primerni za ponižno čredo. Odkriva resnico.«

In slišal sem, kako je tožila. Ujeta v tej brezmejni noči je k sebi klicala večerno luč iz svoje hiše in sobo, ki bi jo sprejela, in *vrata*, ki bi se varno zaprla za njo. Prepuščena vesoljnemu svetu, ki ni kazal obraza, je klicala otroka, ki ga poljubi pred spanjem in ki osmisli svet. Predana

prehajanju neznanega na tej samotni planjavi je opevala znani in pomirjujoči soprogov korak, ki zvečer zazveni na pragu. Razgaljena v brezmejnosti, kjer se ni mogla ničesar več oprijeti, je moledovala za edino zavetje, ki omogoča življenje, za tisti omot volne, ki bi jo gradašala,* za natančno tisto skledo, ki bi jo pomila, za tistega otroka, ki bi ga dala spat, prav tistega in nobenega drugega. Klicala je proti večnosti doma, ki ga je skupaj s celo vasjo pokrivala ista večerna molitev.

Oče me je vzel nazaj v sedlo, ko je obsojenki glava padla na ramo. In odšla sva v veter.

»Nocoj boš pod vsemi šotori slišal,« mi je rekel oče, »njihovo negotovanje in očitke zaradi krutosti. Toda poskuse upora bom zatrl v kali njihovih besed: jaz kalim ljudi.« Kljub temu sem čutil dobroto svojega očeta: »Hočem, da ljubijo živo vodo iz vodnjakov,« je sklenil. »In ravno polje zelenega ječmena, pripeto na razpokano skorjo poletja. Hočem, da poveličujejo menjave letnih časov. Hočem, da se hranijo v tišini in počasi, kot dozorevajo sadeži. Hočem, da dolgo žalujejo in dolgo častijo mrtve, kajti dediščina počasi prehaja z enega rodu na drugega, in nočem, da na poti izgubijo svojo draž. Hočem, da so podobni oljčni veji. Tisti, ki čaka. Tedaj bodo v sebi začeli čutiti silno zibanje Boga, ki kot veter preizkuša drevo. Odpelje jih in jih vodi od zore do noči, od poletja do zime, od kalečega žita do spravljenga žita, od mladosti do starosti in nato od starosti do novih otrok.«

»Kajti tako kot o drevesu tudi o človeku ne izveš ničesar, če ga razprostreš v njegovem času in primerjaš njegove dele. Drevo ni najprej seme, nato steblo, nato prožno deblo in nazadnje mrtev les. Drevo je ta sila, ki se počasi

* Česanje volne z gradašami. – Op. prev.

združuje z nebom. Tako je tudi s tabo, moj mali mož. Zaradi Boga se rodiš, rasteš, postopoma spoznaš poželenje, obžalovanje, veselje in trpljenje, jezo in odpuščanje, nato pa se vrneš k Njemu. Kljub temu pa nisi ne učenec, ne soprog, ne otrok in ne starec. Si nekdo, ki se izpopolnjuje. In če znaš v sebi odkriti zibajočo se vejo, ki se dobro drži oljke, boš v svojem gibanju občutil večnost. In vse okrog tebe bo postalo večno. Večen bo pojoči izvir, ki je napajal tvoje prednike, večna bo svetloba v očeh, ko se ti bo nasmehnila ljubljena, večna bo svežina noči.«

»Čas ni več peščena ura, ki porablja svoj pesek, ampak žanjec, ki veže svoje snope.«

II

Tako sem na vrhu najvišjega stolpa citadele spoznal, da v Bogu niti trpljenje, niti smrt, niti žalovanje sámo ni vredno pomilovanja. Kajti izginuli je bolj navzoč in močnejši od živečega. In razumel sem tesnobo ljudi in pomiloval sem ljudi.

In odločil sem se, da jih bom ozdravil.

Usmiljen sem samo do tistega, ki se prebudi v širni očetovski noči, misleč, da je v zavetju Božjih zvezd, in ki nemudoma začuti željo po potovanju.

Prepovedujem spraševanje, saj vem, da ni nobenega zadovoljujočega odgovora. Kdor sprašuje, išče predvsem pogubo.

Obsojam nemir, ki tatove sili v zločin, saj jih znam prebrati in vem, da jih ne bom odrešil, če jih bom rešil njihove bede. Če mislijo, da si želijo zlata drugih, se slepijo. Zlato se namreč sveti kot zvezda. Ta ljubezen, ki ne ve zase, nagovarja zgolj svetlobo, ki je ne bodo nikoli ujeli. Hodijo od odseva do odseva in jemljejo nepotrebne dobrine kot norec, ki si želi dobiti mesec in iz vodnjakov črpa temno vodo, v kateri odseva. Gredo in v nenadni ogenj razuzdanosti vržejo nepotreben pepel, ki so ga nabrali. Nato se vrnejo v svoje nočne postojanke, blede kot pred srečanjem, negibni v strahu, da bi jim zmanjkalo poguma, in si predstavljajo, da je v tem nekaj, kar jih bo nekoč izpolnilo.

Če osvobodim takega človeka, bo ostal zvest svojemu obredu in moji vojniki ga bodo naslednjega dne med sečnjo vej znova zasačili na tujem vrtu, kako z razbijajočim srcem verjame, da se mu bo to noč bogastvo pokorilo.

Seveda jih najprej obdam s svojo ljubeznijo, saj jim priznam več gorečnosti kot krepstnežem v njihovih delavnicah. Toda jaz sem graditelj mest. Odločil sem se, da bom tu postavil temelje svoje citadele. Zadržal sem karavano na poti. Bila je zgolj seme v postelji vetra. Veter nosi cedrovo seme kot dišavo. Upiram se vetru in zakopavam seme, da bi se cedre razbohotile Bogu v slavo.

Ljubezen mora poiskati svoj namen. Varujem zgolj tistega, ki ljubi to, kar je in kar je mogoče zadovoljiti.

Zato tudi ženske zapiram v zakon in odrejam kamenjanje prešuštnih žena. Seveda razumem njihovo željo in silnost prisotnosti, čez katero se pritožujejo. Znam prebrati njo, ki se naslanja na teraso, ko večer obljublja čudeže, z vseh strani zaprto z visokim morjem obzorja in predano mukam nežnosti, kakor da bi bila predana samotnemu rablju.

Čutim, kako vsa drhti, vržena sem kot riba na pesek, in kot na obilen morski val čaka na konjenikov modri plašč. Njen klic zapolnjuje celotno noč. Kdorkoli se bo prikazal iz nje, ji bo ugodil. A zaman bo hodila od plašča do plašča, saj ni moža, ki bi jo izpolnil. Kot bi šlo za obalo, osvežitev, razlivanje morskih valov, valovi pa si večno sledijo. Drug za drugim izgubijo svojo moč. Zakaj bi torej odobral menjavo mož: kdor najprej ljubi prihajanje ljubezni, ne bo nikoli spoznal srečanja ...

Varujem samo tisto, ki lahko raste in se zakorenini v svoje notranje dvorišče, tako kot se cedra zakorenini okrog svojega semena in se razcveti v svojih lastnih mejah. Varujem tisto, ki ne ljubi najprej pomladi, temveč ukaz te rože, v katero se je zaprla pomlad. Ki ne ljubi najprej ljubezni, temveč natančno določen obraz, ki si ga je nadela ljubezen.